

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2002. FEBRUÁR-ÁPRILIS

7/1-2

TARTALOM

Beke Pál: Kísérlet a civil szervezetek tipológiájára 1

Sz. Tóth János: Közművelődési jövőképeünkről – Karácsony Sándor anyanyelvén 9

Pordány Sarolta: Az élethosszig tartó tanulás feltételei – felnőttoktatási konferencia Szingapúrban 2001 12

Dr. Koncz Gábor: Művelődési otthonok: komplex elemzés, 1945-1985. – Avagy: „...a jó gyakorlat törvényre emelését gyorsítsuk meg...” 15

Mátyus Aliz beszélgetése Lukácsné Mezei Évával 55

Halász Péter: Néprajzi és helytörténeti filmek találkozója 56

Könyvajánlás

Pécsi Györgyi: „... azok vezéreljék egy település életét, akik érintettek...” – Beke Pál: Méltóságkereső című, Önéletrajz és szakmatörténet alcímű könyvéről 57

Andrássy Mária: Együtt – közösen. Gila János: A kecskeméti Erdei Ferenc Megyei Művelődési Központ első évtizede 60

Mátyus Aliz: Ez az a föld... (Kőváry E. Péter a Magyar Napló Önképünk az ezredfordulón című sorozatában megjelent könyvéről) 62

Lévai Júlia: A kétségbeesett Brahms 64

A tizedik évfordulóját ünneplő VERSMONDÓ, a Magyar Versmondók Egyesülete folyóiratának köszöntése 54, 59, 63, 65

Bóka Mária válogatása a 2001. október-december között megjelent könyvekből 66

Felhívás – III. Kultúra és Turizmus Nemzetközi Konferencia és Szakmai Vásár 64

Szerzőink 8

SZÍN 7/1-2 – 2002. február-április

SZÍN - országos közművelődési folyóirat. Megjelenik kéthavonta. A Magyar Művelődési Intézet folyóirata.
Szerkesztő bizottság: Bóka Mária (Székesfehérvár), Gyulai Lajos (Miskolc), Hazag Mihály (Kazincbarcika - Miskolc),
Horváth Attila (Szolnok), Jagasics Béla (Zalaegerszeg), Kary József (Eger),
Romhányi András (Magyar Művelődési Intézet), Szabados Péter (Kaposvár).

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BEKE PÁL.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Szerkesztőségi titkár: Boldis Judit

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel.: 201-5053; Fax: 201-5764

e-mail: kalmarj@mmi.hu

Magyar Művelődési Hálózat Információs Rendszere MMHIR www.mmi.hu

Megrendelhető a szerkesztőség címén.

Borítóterv: Szüts Eszter.

ISSN 1416-6925

Készült a SOMOGY-PRINT Bt. nyomdaüzemében, 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

KÍSÉRLET A CIVIL SZERVEZETEK TIPOLÓGIÁJÁRA

A hetvenes éveket megelőzően még keveset hallhattunk a civil szervezetekről. A családi vacsorák leginkább fecsegéssel teli órái alatt ugyan füleltem Nagyapám és Apám ezekkel (is) kapcsolatos emlékeit, és persze ismerős volt az egyesületi szervezkedés a Pál utcai fiúkból, de személyes élményeim honnan is lettek volna ezekről az ötvenes-hatvanas években cseperedve? A szombathelyi főiskolai megyejárások során persze felsejlettek a meglátogatott öregek emlékei az adott település hajdan-volt helyi egyesületi életéről. És én gyanítottam, hogy az oladi dombokon túli, a számomra elérhetetlen világban ugyancsak előfordulnak az odaíti polgárok szabad (véltetően bármi szükségességre alakuló) szervezetei, de hogy ezek mit csinálnak, hogyan és miképp működnek, akkor még számomra nem volt tudható.

Később megismerkedtem írásokkal, amikből kiderült, hogy másutt mások mit gondolnak minderről. Volt szerző, aki azt állította, hogy a kultúra az emberek dinamikus együttműködése során terem; de hát mit jelent a dinamikus együttműködés? Mit eredményezhet az az állapot, amikor az emberek önmaguk által vezérelve, de együttesen; senki által sem irányítva, behatárolva és ellenőrizve, tehát szabadon, de közösen cselekszenek? Mert ha ez egyáltalán lehetséges (nem felejtendő, hogy a hetvenes évek elejét-derekeit idézem!), úgy valóban megjelenhet körükben valami sajátos helyzet, termék, állapot, magatartásforma, viselkedésmód, eredmény, megoldás; a maga valójában egyedi, különös, reájuk jellemző, helyzeteiket megoldó. Kultúra lenne? – tanácstalankodtam.

Aztán mi magunk is megpróbáltunk a '70-es évek végén valami „dinamikus együttműködést” kialakítani egy nevét is elveszített kicsi, de nyakas polgárok lakta faluban, s aztán ennek példáján-mintáján másutt is. Sajátos állapotok (kultúrák?) teremttek, alakultak vagy haltak el, vagy éppen teremttek újjá a megszűnt emléken. Később volt alkalmam egy évtizeden át gyerekek és fiatalok között is kipróbálnom ezt immár botcsinálta közösségfejlesztőként. Mindezek mentén ezt-azt bizony kigondoltam már a civil szervezetekről; fontosságukról, funkciójukról, működésükről. Különösen, hogy közben megfordult körülöttünk az ország; ma már tudható, hogy azon a bizonyos dombokon túl Rohonc van, s „azon túl ott a tág világ”. Később aztán, életem különös ajándékeként, beláthatam egy másik országot is, s közben volt módom civil világukat is alaposan megismernem.

Úgy gondolom, hogy itt lenne már az idő, hogy végre valóban nálunk is történjék velük és általuk valami. Van már főhivatal a hazai civil élet segítésére és – mint hallok – szerte Magyarországon regionális civil irodákat („házakat”) alakítanak e szféra gondozására. Időnként a civilek állítólagos összességét képviselő „parlament” is gyűlésezik. Volt már olyan rendezvény (kicsit nagyképműen „expo”-nak nevezték), ahol az önmagukat civilnek minősítő szervezetek megmutathatták magukat. Hallottam, hogy több minisztérium működtet a hozzájuk közelálló civilekre figyel-

mes szervezeti egységet, és az ön-kormányzatok jobbik töredéke is működtet számukra referatúrát. Van tehát már egy sereg ember, akiket mind miattuk és éreittük fizetnek. Pályázatok születtek számukra, kutatják is őket. Nem magunkban vagyunk tehát immár, akik velük foglalkozunk.

Éppen ezért talán nem haszontalan, ha róluk szóló benyomásaimat összefoglalom.

Nem voltunk sokan, amikor még a '70-es évek derekán Hódmezővásárhely határában mintáját láttuk annak az egyesületnek, amelyhez hasonlót aztán azon a nevevesztettként emlegetett Siómaroson meg is csináltunk. Rögton azután megszerveztük a siójudi, a balatonszabadi egyesületeket. Majd amikor híre ment a dolognak, létrejött Bakonyszentkirály, Dunapataj, Pogányszentpéter közművelődési-közéletsszervező egyesülete is. Később faluház-építésre szerveztünk hasonlót Nagykapornakon, Győrújvároton, Csurgón. Ezek azok az idők, amikor számomra (és az ebben részes polgároknak) ezeken a településeken a legújabbkori Magyarország már megszületett, még akkor is, ha nem tudtuk, hogy mindennek mekkora nagy szabadság lesz a vége! Ezek azok az egyesületek, amelyekre már akkor, de még most is egyértelműen mondhatom, hogy civilek. A szónak nemcsak abban az értelmében, hogy nem egyenruhások, nem katonai és nem egyházi szerveződések (mert valamikor még ekként értelmezte őket egy erre hivatott kézikönyv), hanem abban az értelemben is, hogy amit csinálnak, az nem más, mint a valamilyen elérendő cél érdekében szervezett önkéntes polgári együttműködés, a valamit a maguk saját akaratából elérni akaró magánemberek összefogása. Árnyalt kategorizálás híján persze szokás a civil kategóriába sorolni mindazokat a szervezeteket, amelyek nélkülözik vagy éppen tagadják a (közvetlen) hivatalosságot még akkor is, ha jelentős különbség van közöttük a szerveződés nagyságában, módjában, résztvevőikben éppen úgy, mint céljaikban, hatásfokukban, eredményeikben, és bizonyára még sok minden másban.

Abban az értelemben persze minden olyan a polgárok közötti kooperatív, közös cselekvés, amelyben a résztvevőket nem hatalmazta fel senki az adott eljárás megtételére; amelyben a részvételért nem jár semmiféle jövedelem, és amely a közreműködők szabadidejében történik, így tehát tökéletesen önkéntes alapokon áll, „civil” kezdeményezésnek mondhatók. Ezek összességükben elkülöníthetők az állam vagy az önkormányzatok által működtetett profcsszionális struktúráktól, és az azokban fizetésért dolgozó alkalmazottaktól. De körülbelül ennyi a „civilek” rokonítható vonása. Az így meghatározható legkisebb közös többszörösön túl már érzékelhető, majd növekszik, végül óriási lesz a különbség közöttük. Hogy miben és mennyiben, erre próbálok választ találni az alábbiakban.

Tudom, hogy egyelőre nem juthatok megnyugtató eredményre. Korlátozott képességeim mellett saját korlátaim is akadályoznak e hatalmas rendszer tisztázásában, hiszen magam is megteremtője, alakítója voltam, és ma is részese vagyok Civilországnak. Kérdés tehát, hogy belátom-e a teljes mezőnyt, avagy – beépítettségem miatt – csak a saját környékemről tudósíthatok? Ráadásul még csak egy évtizede, hogy a polgárok újra kibonthatták hazánkban a szabad szervezkedések egyesületi zászlaját. A szervezetek tehát gyermekkorukat élik, amikor még nem tisztázott, hiszen még nem látható, hogy kiből mi lesz.

Jól tudom persze, hogy korábban is voltak egyesületi szerveződések (mint említettem, másokkal együtt e téren én is megtettem a magamét), de hát azok a pártállami rendszer működési zavaraiából és a véletlenek helyi összjátékából alakultak, vagy (mert erre is volt minta) tudatos helyi társadalomfejlesztések szerencsés módon összefonódott eredményeinek részeként születhettek meg. Döntő többségük szét is foszlott a rendszerváltozás idején. Ez nem csoda, hiszen akkori közös akaratum a *korabeli struktúra szétfeszítésére* irányult, és amikor a szervezetek ebben (csudák csudájára!) betöltötték szerepüket, már nem volt szükség rájuk. Az előzmények ellenére is túl közel vagyunk tehát az egyesületek tömeges megjelenéséhez, és túlságosan benne vagyunk a még vajdó folyamatokban. Ilyenkor szerintem még nem lehet végleges osztályozást és csoportosítást végezni. Magam is csak *adaléknak* szánom az alábbiakat egy majdani rendszerezéshez, persze csak akkor, ha a valóság úgy alakul, ahogyan e sorok írásakor az számomra kiszámítható.

(Közbevetőleg megjegyzem, hogy a társadalom intézményeinek egyéb, a civileken túli szférájában is van még elvi tisztázni való. A rendszerváltozást megelőző és követő időkben sokáig hangoztattam abbéli véleményemet, hogy bár a „civilis” közé nem, de az angol megjelölést tükröző „nem-kormányzati” szervezetek közé a különféle önkormányzatok is beletartoznak. Azok szerintem nem részei az állam központi vagy dekoncentrált struktúrájának. Mondtam ezt azért, hogy inkább a „civilis” szócskát használjuk a valódi önkéntesekre és önkéntes társulásaira, és ne NGO-ként emlegessük őket, különösen, ha „endzsio”-t mondva kell róluk magyarul beszélnünk. Többen is kioktattak, hogy tévedek, mert az önkormányzatokat az állam szerves részeként kell felfognom. Elhallgattam tehát, de most azért megjegyzem: ha valaki sikerdíjként pénzt kaphatott azért, hogy a magyar állam a jogosnál kevesebbet fizessen a települési önkormányzatok saját földjéért, akkor ez számomra eléggé nyilvánvalóan azt jelenti, hogy nem azonos, hanem éppen hogy különböző érdekű és helyzetű szervezetekről van szó. Ha az államot képviselő kormány javaslata alapján megszavazott költségvetési törvény megszabja, hogy a települési önkormányzatok esetében mely normatíva egy adott évben mennyit ér, és sok minden más mellett azt is meghatározza, hogy a személyi jövedelemadóból helyben mennyi maradhat, és mindezek ellenében nincs hová fellebbezni – akkor ez számomra nem egyenlő feleket, hanem

alá- és fölérendelt szervezeteket bizonyít. Mindegyiknek más a kötelessége, és más az érdeke is; eléggé nyilvánvaló, hogy közülük melyik az erősebb és melyik a gyengébb. Hogy közülük melyiknek kell a másikhoz alkalmazkodnia. Úgy gondolom tehát, hogy nemcsak a „nem kormányzati szervezetek”, értsd: az NGO-k kategóriája, hanem az azzal egyáltalán nem szinoním (mert szerintem szűkebb!) „civilis” világ határa is tisztázatlan manapság. Mindezek együttesen részei annak az összevisszaságnak, amelyben rendet rakni majd az örökösök dolga lesz.)

Az emlegetett legkisebb közös többszörös: a szabadidőben és fizetés nélkül történő önkéntes együttműködés bizonyára rokonít tehát nagyon sok társaságot, amelyek összességükben így világosan elkülönülnek az önkormányzati, az állami szervezetektől, intézményektől – és természetesen a szakszervezetektől, a pártoktól, az egyházaktól, a köztisztviselőktől és a közhasznú társaságoktól is. Ezen belül azonban már feltárulnak a különbségek.

Egyik részük **klasszikus** szervezetnek mondható, különösen, ha ez a helybeli polgárok együttműködését jelenti valamilyen azonosan érzékelt helyzet, hasonló érdeklődés vagy kölcsönösen érzelt hiány pótlása mentén; akik szervezetükkel, vagy szervezetük által közös időtöltésre, egymás megerősítésére, valaminek megvalósítására vagy elérésére törekednek. Egyesület-alakításuk és együttműködésük célja az alapításkori élethelyzet, az éppen akkori életkörülmények megváltoztatása; érdeklődésük együttes és közös kielégítése; az érzékelt hiányok pótlása. Elképzelhető, hogy a közösen kitűzött cél(ok) megvalósítását követően megszűnik szervezetük és együttműködésük, hiszen akkor immár nincs miért összejárni. De lehet, hogy a közösen kitűzött, elérni vagy megvalósítani kívánt szándék hosszú távú megvalósítást igényel, és ezért hosszú időn keresztül programozza és szervezi életüket. Az így alakult szervezetekben különféle foglalkozású és különféle társadalmi helyzetű emberek lehetnek, eltérő egyéni életcélal, különböző anyagi erővel és sajátos családi körülményekkel (ám ettől még közösen sportolhatnak, közös gyűjtőszervevényük lehet, egyetérthetnek a természeti vagy az épített értékek védelmében, kulturális-társadalmi célok érdekében intézményeket működtethetnek, stb); bár előfordulhat, hogy éppen az azonos családi helyzet (például hogy mindannyian „nagy-családosok”), a rokonítható társadalmi állapot (hogy ugyanis most éppen munkanélküliek) vagy más hasonlóság, például a közös vállalkozás, a vállalkozásra szövetkezés jelent közöttük szervezőerőt.

Tőlük markánsan elkülöníthetők a **segítő** szervezetei, akik elsősorban nem magukkal és nem saját körülményeikkel, a maguk érdeklődésének kielégítésével vagy privát érdekeik szolgálatával foglalkoznak, hanem a másokon való önzetlen segítség a hangsúlyos és a meghatározó közös szándékaikban. Jobbára a szociális jellegű (értsd: a helyi polgárok egy meghatározott rétegével, általában az anyagi javakban szűkölködőkkel foglalkozó) egyesületeket sorol-

hatjuk ide, de a helyi ifjúságsegítőket, a helyi gyermek-és ifjúsági önkormányzatok felnőtt segítőit is e kategóriába tartozónak vélem még akkor is, ha ez utóbbiaknak (az adott településen való csekély számuk miatt) csak a megyei, a regionális vagy az országos szerveződése a logikus. A „segítők” közé tartoznak a települések *polgárórságában* aktív emberek is, akik éjt nappallá téve közönségesen vagy gépkocsijaikkal saját településük nyugalalmát és anyagi biztonságát garantálva. „Segítők” azok is, akik a *valamitől megnyomorodott* embertársaik érdekében önkénteskednek, és segítőknek gondolom azokat, akik önkéntes elhivatottságukból *a társadalom élő lelkiismereteként* akcióznak az elesett gyerekekért, a megesezt fiatal anyákért, a működőképes családokért, az elbizonytalanodottak lelki egészségéért, egy facsoportért, az iható vizekért, a jövőben is használható környezetért. Sajátos szint képviselnek körükben *a gyógyulásukat közösen keresők rendszeresen összejáró és egymást erősítő önszervező társaságai* éppen úgy, mint az egészségesekhez képest rokkantan, *csökkent munkaképességgel élő egyesületei*, akik egyre inkább képesek arra, hogy sajátos érdekeiket a többséggel szemben is képviseljék.

Az ilyen egyesületek aktív polgárai alaposan tájékozottak egy adott település emberi-anyagi viszonyairól; a bennük fölhalmozott tapasztalat nem lehet közömbös és haszontalan azoknak, akiknek az ő szándékaik szerint is valókkal való foglalkozás a dolguk.

Egyáltalán: a „klasszikus” vagy a „segítő” egyesületekben önkéntes munkát végző polgárok – éppen önzetlenségük miatt, s mert aktivitásaikban saját anyagi érdekeik közömbösök – *természetes partnerei lehetnek a települések önkormányzatainak éppen úgy, mint a megyei, a kiépülő regionális koordinációknak, vagy az adott tevékenység országos gazdáinak.* Ők azok, akikre a helyi, a megyei, a regionális vagy az országos felelősök bízást építhetnek. Akiknek szakértelmére, beavatottságára, jártasságára és cselekvőkészségére mindig és mindenkor számíthatnak/számíthatnának. Amikor '90 őszén, a ránkvirult szabadság illúzióival telve az *Önkormányzó társadalom* című röpiratomat írtam, úgy gondoltam, hogy a megalakuló új helyhatóságok bizonyára építenek majd az aktív, cselekvő polgárok és egyesületeik fölhalmozott ismereteire és energiáira. Aktivistáikat természetes módon bevonják tehát a helyi, a megyei vagy az országos társadalomépítés folyamataiba, a helyzetek feltárására, a gondok oldására, az azokkal kapcsolatos ügyek vitelére.

Ma már látom, hogy nem így lett. Ettől még később, egy bölcsőbb, és ezért bizonyára boldogabb időben még így lehet.

A helyi és az országos folyamatokba (is) bevonható „klasszikus” és „segítő” szervezeteitől jól elkülöníthető csoportot alkotnak a *műkedvelők egyesületei.* Egy részük korábban bizonyára valamilyen kulturális intézmény csoportja volt, és csak a legújabb kor pályázati kényszerei

miatt választották működésük keretétül az egyesületi önállóságot. A műkedvelők mai egyesületei között persze lehetnek olyanok, akik már régóta az egyesületi formában működnek, mert nem voltak senki szervezett csoportja. Vagy azért, mert nem fértek be a korábbi struktúrába, vagy mert nem akartak abba betagozódni. Most viszont hozzájuk igazodtak a többiek. Lehetnek közöttük olyanok, akik fiatalságuk vagy későn megjött kedvük miatt már eleve az egyesületivé váló világba nőttek bele. Lehetnek olyanok, akik amatőr művészkedésüket otthon, vagy valamelyikük lakásán, vagy éppen bérelt helyiségben, esetleg az önkormányzat által biztosított épületben, vagy még meglévő művelődési otthonban szervezik, és lehetnek olyanok, akiknek működését bonyolult rendszerek segítik: van az *együttműködésüket működtető egyesületük*, aztán az együttest működtető egyesületet segítő *alapítványuk*, és van még a fellépéseket szervező *non-profit vállalkozásuk*, vagy más további, a szükség diktálta szerveződés. Mindez nem baj, sőt, éppen találékonyaságunk bizonyítéka, ami mai világunkban teljesen természetes még akkor is, ha az egy tevékenységet segítő *két-három vagy több szervezet* csak növeli a statisztikát.

(Hasonlatos az ez utóbbi állapot egy hajdanán történt esethez. Még művelődésház-igazgató koromban a Múzeumkertben szervezett vasárnap délelőtti térzenesorozatunk sikerén fölbuzdulva elhatároztam, hogy valamennyi budapesti fúvószenekart fesztiválra hívom. Az előkészítés során aztán rájöttem, hogy ezt nem tehetem ugyanazon a helyen és ugyanabban az időben, mert nem tudnak hol átöltözni ugyanazok a zenészek hol pénzügyőr, hol vasutas, majd tűzoltó egyenruhába, vagy éppen valamelyik, akkor még szakszervezeti fenntartású zenekar díszes viseletébe. Lévéen nem hat-nyolc, csak legfeljebb két zenekarnyi az a fúvószenész, aki hol egyikbe, hol a másikba, többségük azonban mindenhová szerződött.)

Az eddigiektől elkülönülő, tehát se nem „klasszikus”, sem nem „segítő”, és különösen nem „műkedvelő”, noha egyébként *tipikus helyi szerveződés* az ilyen-olyan *baráti kör*, amely egy-egy intézmény körül annak anyagi erejét hivatott növelni, de egy-egy település köré szervezve bizony jelentős lobbizóerőt képvisel. Az intézménybe korábban járt hajdani diákok, vagy a településről elszármazottak visszahívása, társaságba-szervezése, vendégül látása és végül megnyerése része annak a közismert, de még nem nyilvános folyamatnak, amely a *forrásokért és a lehetőségekért való versenytudásban* előnyt jelent annak, akinek elszármazottja az éppen megfelelő helyre került. Példákat is említhetnék két-három napos ünnepi rendezvényekről, a baráti kör által javasolt díszpolgári címekről, valamelyik fontos beosztásban lévő személy felmenőinek állított emléktábláról vagy szoborról. De nem teszem, mert ezek egyrészt meghaladják a „civilség” vonatkozó eszmefuttatást, másrészt eszem ágában sincs kibeszélni az ilyen ügyeskedéseket. Bár minél többen csinálnák!

Az persze kérdés, hogy az intézmény- vagy településmenedzselés érdekében szervezett baráti körök melyik tö-

redéke a valóban egyesületként működő szervezet, amelynek keretében tehát rendszeresen összejárnak és összehangoltan cselekszenek is, és melyik részük az, amelyik csak formálisan létezik az adott intézmény vagy település előrehaladásáért való lobbizás keretében? Dehát a civil élet működési rendjébe belefér az is, ha valaki csak nevét; pénzét és kapcsolatait adja valamilyen, általa elfogadott és értékelt cél érdekében. Bár nincs ki számon kérje a tállkozások rendszeres alkalmait, attól még külön hozadéknak gondolom, hogy ha az e körökben való összefüggések is az emberi kapcsolatok elmélyítését, az egymás közötti együttműködést és megértést szolgálják.

Sajátos szint képviselnek a civilek palettáján azok a helyi, megyei, regionális vagy országos egyesületek, amelyek a valamilyen erkölcsi alapállásban azonos polgárokat összesítik tagjaikként. Az egyesületi lehetőségekkel saját maguk szabad és együttes cselekvésének lehetőségét biztosítják, ám ezzel egyidejűleg másokat is részvételre buzdítanak, mások számára is tevékenységet ajánlanak. Sajátos szint képviselnek közöttük, és bizonyára gyönyörűre varázsolják aktivistáik életét azok az egyesületek, amelyek a határon kívüli magyar kapcsolatokat ápolják. Szervezeteik hajszálerekként szövik be a Kárpát-medencét, táncot, nyelvet, zenét, dalt, kézművességet mentve és ápolva, könyvet és orvosi segítséget, esetenként szakértelmet biztosítva, egyidejűleg ébren tartva a hazai polgárok és a mindenkori kormányok erre való érzékenységét és lelkiismeretét is. Sajátos szint képviselnek e nagy csoportban a valaki-valami emlékeztetőre, valamilyen hagyomány ápolására alakult szervezetek, megtartva a névadó, az esemény, az őrzött magatartásforma szellemiségét éppen úgy, mint a sajátjukat. Sajátos szint képviselnek a hely- és honismerettel, a haza kisebb-nagyobb tájaival, az egyes történelmi eseményekkel vagy személyekkel, az ezzel kapcsolatos különféle témákkal foglalkozók, akiknek önkéntes munkája révén tanulmányok, kiadványok, rendezvények és gyűjtemények sora terem.

(Persze nem mind civil, ami fénylik. Előszóval az álcázó civilnek magukat a különféle, a nagypolitikát a kedvük szerinti irányba befolyásolni akaró szervezetek éppen úgy, mint a szaporodó pályázatok, vagy az intézkedés lehetősége miatt civil maszkot viselő ügyeskedő magánemberek. Tehetik, hiszen ha egyszer már bejegyezték őket az illetékes helyen, s ha rendelkeznek mindazokkal az attribútumokkal, amelyek a civilek sajátjai, senki sem vonhatja kétségbe függetlenségüket. Eszem ágában sincs itt most példaként megnevezni némelyiküket, holott sokan mások mellett én is jól tudom, hogy melyikük milyen meghatározott érdekcsoporthoz, vagy éppen maga-magához kötődik. Sok tájékozatlan számára azonban éppen ők a legcivilibbek hangzatos, nemegyszer látványos, felbujtók által föl is erősített és túlbeszélt akcióikkal. Úgy viselkednek, mintha az általuk megjelenített „nép” hangjában valóban Isten szava volna – megjegyzem, hogy éppen erről lehet a legkönnyebben azonosítani őket – miközben persze csak pillanatnyi pártérdeket szolgálnak. Ha ugyan nem egy,

pontosan persze meg nem határozható bizniszklubot, vagy egy ellenérdekelt vállalkozást. Avagy pusztán csak a maguk zsebet.

Hangos erőszakosságuk nemcsak azért veszélyes, mert megtévesztik a jámbor polgárt, a tájékozatlan hivatalnokot és a kezdő újságírót, hanem azért is, mert elbátortalanítják a hátsó szándék és sanda gondolat nélkül dolgozó valódi civileket. Az esetleg őket segítők is az ekként hangoskodókhoz hasonlítják kívánalmaikat. Nem ismerek olyan vizsgálatot, amely ezt a nálunk jelenleg oly gyakori jelenséget a régebben működő demokráciák állapotához mérné, de úgy gondolom, hogy éppen az ő szívesen viselt ábruhájuk jelzi a civilek értekeit, és lehetséges, bár ma még csak látszólagos hatalmát. Éppen ezért kellene Civilországban minél több területet elfoglalni azoknak, akik valóban odavalósiak.)

Más típusú, és az előzőektől markánsan elkülönülő polgári együttműködés az, amelyikben a valamilyen meghatározott foglalkozás jelent összetartozást. Más értéke és súlya van, ha szervezetük csak a helyben azonosan foglalkozókat összesíti, és más, ha kistérségi, megyei, regionális vagy országos szerveződések. Az ilyen típusú (bár változatlanul „civil”) szerveződésben az előbbieknél hangsúlyosabb az érdek még akkor is, ha ezt nem fogalmazzák meg, vagy valamiért elkenődik azt. A helyi nagygazdák, vagy közülük az egy meghatározott terményt termelők, a pedagógusok, vagy közülük az azonos tantárgyat tanítók még szövetkezetet vagy szakszervezetet nem jelentő, de már valamiféle érdekvédelmet, esetenként érdekérvényesítést kereső egyesülete nemcsak azonos érdeklődésükön, és nemcsak a helyi társadalomban elfoglalt, megközelítőleg bizonyára azonos helyzetükön alapszik, hanem azon is, hogy saját foglalkozásukat minél jobban végezhesék, nem szükségképpen más kárára, de mindenképpen saját előnyeikre figyelemmel.

(Közbevetőleg megjegyzem, hogy számomra, aki – másokkal együtt – egy olyan társadalomban nőttem fel az ötvenes évektől kezdődően, amely akadályozta az érdekezésszerűséget alapuló együttműködést, mindez legfeljebb a magyar múlt, a művelődés- és társadalomtörténet – néha irigylet – része volt. Aztán '84-ben megismerkedtünk és összebarátkoztunk Paul Blin-nel, akinek révén gyakori vendégekké váltunk a normandiai Pont-Audemerben. Nem tagadom, hogy gyakori látogatásaim során naponta többször is elsétáltam, hol ezzel a városka főterére. Néha cigarettáért, máskor csak bármészakodni, esetleg ajándékot keresni, de mindig egy-egy pohárka pastisért, sörért, mikor mihez volt kedvem. Nem válogattam a bisztrókban – mert se kocsmának, se presszónak, s különösen vendéglőnek nem mondhatom azokat – hanem éppen abba mentünk, amelyik éppen előttünk volt, vagy amelyikben még nem jártunk. Volt belőlük vagy nyolc-tíz a főteren, miért is maradtam volna meg első látásra valamelyikük-nél?

Paul – ismerve ezt a szokást, és átlátva időnkénti sétánk rejtett célját – az első időkben mindig rákérdezett, hogy me-

lyikben jártunk. Vagy a nevééről, vagy a helyéről azonosítottuk a kedvéért, bár nem volt világos, hogy miért kérdezi. Egyszer aztán kiderült, hogy az egyikbe az iparosok, a másikba az értelmiség, a harmadikba a kereskedők, a negyedikbe a vásárosok, az ötödikbe az almatermelők, a hatodikba a legszegényebbek, a hetedikbe a városi képviselők és tisztviselők, a nyolcadikba a fuvarosok és taxisok járnak, no meg azok a csellengők, akik nem tudják, hogy hol a helyük. Olvasmányaimból tudtam, de a családi legendáriumból ugyancsak rémlett nekem, hogy valamikor Budapesten is ez járta. Hiszen Apám egy meghatározott kávéházba ment barátaival egyetemista, majd később másikba tisztviselő korában. Mire én felnőttem, az egyikből már persze posta lett, a másikkól gyorsbűfé. S különben is, miként és miből érthettem volna meg a társadalmi különbségeket és az emberi különbözőségeket odakint felvállalt nyilvánvalóságát idehaza, mikor nálunk mindent eltakart a csalóka látszat-egyenlőség? Az akkori (és bizonyára a mai, és jövőbeni) mindennapjait a múltba gyökerező szerves fejlődéssel megélő Normandiában – mint valószínűleg a boldogabb sorsú országokban mindenütt – érintetlenül megmaradt társadalom különbségekből, különbözőségekből, azonosságokból és hasonlóságokból épült. De az egyéni teljesítményekkel bizonyára át is járható a szerkezete. Így megmaradtak a demonstratív és jellegzetes törzshelyek is, noha biztosan strukturáltabb ez a világ, mint ahogyan az a bisztrókból látszik.)

Természetesen más súlya van a foglalkozás szerint szerveződők egyesületének helyben, a megyében, az alacsony régióban vagy országosan, hiszen mindegyik esetben más az a szint, ahol érdekeiket érvényesíteni szeretnék, ahol előnyt akarnak szerezni, ahonnan a számukra kedvező döntést várják. Eközben persze az is természetes, hogy bizonyos társaságaik csak helyben lehetnek erősek (ahol érdekérvényesítésükre lehetőséget például a helyhatósági választások adnak), míg másoknak csekély helybéli létszámuk miatt a megyei, a regionális vagy az országos érdekképviselet adódik terepül.

Megjegyzem, hogy egyáltalán nem gondolom a foglalkozás szerint szerveződő egyesületeket pusztán csak *lobbi-csoportoknak*. Legalább ennyire fontos (lehet) számukra a szakmai információ, az egyesülettel megteremthető szakmai kapcsolat (és nemcsak egymással, hanem az adott téma más településen lévő, esetleg megyei vagy országos, különösen külföldi szakemberével, szervezetével, érdekképviseletével), és vélhetően nem elhanyagolhatók az együttműködéssel megteremthető *tanulási-továbbképzési* alkalmak és lehetőségek sem. Bizonyára külön értéket képvisel maga az *együttlét*. Az tehát, hogy hasonlóságok között forgolódik az ember. Ahol megismerhetik egymást, egymás családját, gondolkodásmódját, szándékait, törekvéseit, céljait és hibáit, hogy ezzel is táguljon az ismeretség, a helyi, a megyei, az országos szakmai társadalomba való beágyazottság, amely mindösszesen együtt teremti meg azt a szakmai *biztonságot* és egyidejűleg azt az *otthonosságot*, amelyre mindegyikünknek vélhetően oly' nagy szüksége van.

A „foglalkozás” szerint csoportosítható önkéntes polgári együttműködések speciális elágazásai azok, amelyek *holdudvar-szervezetek*ként az adott szakma vagy hivatás eljárásainak, eredményeinek vagy következtetéseinek tudatosítását és népszerűsítését hivatottak elősegíteni, és ezzel sajátos közvéleményt kerítenek maguk, szakmájuk, eredményeik és tevékenységük köré. Ezek jobbára azokat a szakembereket tömörítik, akik főfoglalkozásuk szerint is az adott területre jellemző intézményekben dolgoznak, s akik magánidejükben is a hasonló érdeklődésűek, a rokon jártasságúak társaságát keresik. Önkéntes, ebben a szerepükben „civil” együttműködések a *kulturális*, a *tudományos* és a *műszaki élet* sajátos műhelyeit teremtik meg, amelynek keretében zajló szakmai beszélgetések, vagy szervezeteik hivatalos fórumain közölt ismeretek természetesen módon hatnak vissza az adott szakma professzionális műhelyeiben végzett, jobbára elméleti vagy alkalmazott tudományos, avagy gyakorlati tevékenységekre. Ilyen értelemben ezek az egyesületek, társaságok, társulatok, szervezetek és szövetségek az adott hivatás professzionális intézményeinek „holdudvarát” jelentik, amelyben távolról nézvést nem különül el a fényforrás és vidéke. Csak együtt értelmezhető, mert egymást feltételezik.

Vannak azonban az önkéntesek civil világában, és annak „foglalkozási” szervezettípusában olyan *szatellit-szervezetek*, amelyek az állami vagy önkormányzati intézmények *gyenge funkcionálása*, *működési zavarai* és *pénzhiánya* miatt alakultak meg. Ha egy iskola, főiskola, egyetem, ha egy könyvtár vagy múzeum, kutatóintézet, klinika vagy kórház, ha egy tudományos műhely anyagilag megengedhetné magának, s ha az ezekben dolgozókat nem fonnák össze-vissza kisztílú feltételek, olyan hierarchikus alá- és fölérendelések, amelyben az *érték* könnyen elvész, nyilván azok kebelén belül történne munkatársaik eredményeinek ismertetése és népszerűsítése, és nem magán-erőből, vagy az azzal kombinált pályázati nyereményekből, szponzori támogatásból. Már pusztán az állami vagy az önkormányzati *alulfinanszírozás* miatt is óhatatlan az ilyen *szatellit*eknek működtetése, hiszen sok esetben csak így menthető az eredmény, mert csak ekként adható át, vagy csak így növelhető a szakmai ismeret, csak így teremthető szakember- vagy intézményközi, vagy éppen külföldi kapcsolat. Előfordul, hogy az adott téma szatellit-egyesülete(i) a hivatalostól, a felügyeleti „szerv” vagy pusztán csak az önmagába bebetonozott főnök elképzeléseitől eltérő *alternatív* gondolkodás műhelye vagy *eredménye*.

Előfordulhat, hogy az egyesületi keretben végzett tevékenység éppen egy állami intézményből önállósult nem szükségképpen az előzőekben jellemzett körülmények, hanem a *cselekvések lehető legjobb kondícióinak megteremtésére*. Szatellitaként való besorolásuk azért nehéz, mert csak a beavatottak emlékeznek arra, hogy ez vagy az a kollega egyszer csak érdeklődni kezdett valami iránt, s előbb elkötelezve magát annak, majd (a körülmények szerencsés

állásakor) függetlenedve kiteljesítette (mert kiteljesíthette) saját, korábban óhatatlanul csak szerény teljesítményét. A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján egy-egy jeles személy körül függetlenedett tevékenység aztán másokat is vonzott, rokon-szervezeteket teremtett, s egy évtized múltán már markáns civil erőt jelez, valódi társává nőve a rokon tevékenykedések hivatalosságainak. A település-és társadalomfejlesztés egyesületei, egyesületi szövetségei mellett ilyennek gondolom a népfőiskolai szerveződésekét még akkor is, ha közöttük egyre több az alkalmazott, s működésük egy új, társadalmiasított intézményi struktúrát jövendől.

A „holdudvar” vagy „szatellit” szervezetek – hasonlóan minden civil szerveződéshez – rugalmasabbak is, mint a hivatalos vagy hivatali struktúrák, bennük a döntés gyorsabb, akcióik frissebbek. Ezek a szervezetek újságjaik, rendezvényeik, konferenciáik, kiadványaik, versenyeik, vetélkedőik, vagy más, az elképzeléseiket és gondolkodásmódjukat népszerűsítő alkalmakhoz, különösen pedig az így elért eredményekhez képest általában kis létszámúak, és tulajdonképpen az adott szakma vagy foglalatosság legjobbjaikat foglalják magukba.

(Ilyen szatellit-szervezetnek gondolom a népművelő szakma jelesei által 1989-ben alakított Közösségfejlesztők Egyesületét is, minden hazai közösségfejlesztési tevékenység hajdani összegyűjtőjét és a későbbi fia-szervezetek „ősanyját”. Dombóvári megalakítását az addig elért eredmények megmentése indokolta, s bár ez a funkciója később feleslegesnek bizonyult, az állami struktúráktól való függetlensége sok olyan kezdeményezésre: eseti és szervezetszerű külföldi kapcsolatra, szakmai folyóiratra és kiadványsorozatra, konferenciákra, önálló projektekre és újabb szervezetek alakítására adott lehetőséget anélkül, hogy azt bárki korlátozhatta volna. Voltak, akik nem jó szemmel nézték létét és működését. Anyagi és szervezeti függetlensége maradéktalanul megővta, és e sorok írásakor már majd' másfél évtizede teszi lehetővé a keretei között végzett, a tagok által kitalált és folyamatosan megvalósított tevékenykedést.

Tanulságos, ahogyan ez a Népművelési Intézet szakmaiságából kinőtt szatellit-szervezet fölerősítette a kebelében felbátorodott szakmai szándékokat, és azok – nem egyszer a Közösségfejlesztők Egyesülete anyagi és szervezeti erejéből – önállósodtak. Így kerített Péterfi Ferenc egy konferencián való vendégeskedésből itthon egy közösségi rádiózást tanító kurzust, amelynek eredményeképp közösségi rádió indult a Corvin téren, és majd több is szerte Magyarországon. Ezek mind megalakították saját egyesületüket, később ernyőszervezetüket. A közéleti-kulturális-közösségi információk humanizálására és terjesztésére az anyaszervezet a Közösségi Kapcsolat Alapítványt hozta létre Huszerl József szándéka szerint. A Közösségfejlesztők Egyesülete alapítója lett a szakmai tevékenykedés műhelyévé és fejlesztőjévé vált Közösségszolgálat Alapítványnak is. Az Alapítvány áttételével lettek a közösségfejlesztés szatellit-szervezetének unokái a dr. Kecskeméthyiné Sedívi Lilla vezetésével Balassagyarmaton megalakított

Ipoly – táj Fejlesztéséért Alapítvány, Debrecenben a Hallgató Éva vezéreltetével létrejött Humán Fejlesztők Kollégiuma és a Groskáné Piránszki Irén bábáskodásával felnevelkedett Közösségi Adattár, Bihariné Asbóth Emőke csurgói és Pósfay Péter szombathelyi közösségfejlesztési magánvállalkozásai. Varga Tamás régóta dédelgetett szándéka is a Közösségfejlesztők Egyesületének gyermeke: a Civil Kollégium kunbábonyi bentlakásos épülete, kurzusai, az ebből alakult önszolgáltató közösségek, az általa vezérelt térségfejlesztő projektek mind ebből születtek.

Ki tudja már, hogy hány ezer embert segített-szolgált ez a mozgékony és érzékeny szervezet és több leszármazottja? Bár a Közösségfejlesztők Egyesületében önkénteskedők egyidejűleg rokon állami vagy önkormányzati struktúrákban dolgoztak, ám pusztán munkahelyük hivatali és felügyeleti rendszerének megfelelően minderre nem lettek és nem is lehettek volna képesek! Hiszen ki adna pénzt egy kőszá öletre? Melyik bel- vagy külföldi pályázat finanszírozna egy állami intézményt, egy önkormányzati népművelőt? Ki adna engedélyt újságra, kiadványsorozatra, konferenciákra, az állami székéből nyilván bizonytalannak látszó, mert államközi jegyzőkönyvvel nem hitelesített külföldi kapcsolatra? – és bizonyos, hogy a hazai szatellit-szervezetek többsége ehhez hasonló módon generált pénzt, kapcsolatokat, lehetőségeket és új szervezeteket, szét-törve a korábbi monolitikumokat, és kiszínezve-tarkátva, árnyaltta és gazdaggá téve azokat.)

A „holdudvar” és a „szatellit” szervezetek esetében szűk a „civil” kategória, és inkább a tágabb, az angolból tükkörfordított „nem-kormányzati szervezetek” valamikor majd magyarítandó kategóriáját használnám rájuk éppen úgy, mint a különféle önkormányzatok formációira. Jogos az a kérdés is, hogy „civilnek” tekinthetők-e, hiszen az ilyesféle egyesületek tagjai magasan képzett profik. Mulatságos is lehet a „civilség” számukra különösen, ha az Értelmező Szótár szócikkében szereplő „civil (értsd: illetéktelen, amatőr) van a pályán” kifejezés jelentésére gondolunk. Hiszen éppen hogy nem azok! Talán csak (nem egyszer kényszerű) szerveződésük módjában és a működésükre fordítható pénz hiányában hasonlatosak a többiekhez. S azért, mert a holdudvar- és a szatellit-szervezetek aktivistái ugyancsak szabadidejüket töltik ott legtöbbször minden ellenszolgáltatás nélkül.

Bolondok lennének? Nem. Inkább az adott szakma legjobb elkötelezettjei.

Nagy kérdés, hogy a formájában és működési módjában civil „holdudvarosokhoz” és „szatellitákhöz” miként viszonyuljon az adott tevékenység hazai honosításáért, gondozásáért, megvalósításáért vagy megoldásáért felelős állami szervezet, legyen az minisztérium, minisztériumi intézet, intézmény vagy bármi más? Lehetnek féltékenyek, és okuk is lehet rá. El lehet nézni a fejük felett, és akkor mintha nem léteznének. Lehet legyinteni rájuk. El lehet venni eredményeiket, és magukat lehet ékesíteni azokkal. Jól tudom, hogy egyik esetben sincs hová és nincs kihez fellebbezni. Legfeljebb egy új választás sikerében bizakod-

hatnak az így mellőzöttek, s az azt követő helycserében. Vagy a majdani nagyobb figyelemben és segítségben. Abban tehát, hogy *akkor majd* szükség lesz képességeikre, jártasságukra, tudásukra, eredményeikre. Hogy valamikor majd valaminek megoldására céltámogatást kapnak, esetleg szolgáltatási szerződés keretében a professzionális intézmények munkájának egy-egy szeletét el is végezhetik.

Megjegyzem: erre már manapság is van példa, bár ezek nem a rendszer működtetésének természetes logikájából, inkább az eseti kapcsolatok véletlenszerűségéből következnek.

Nagy kérdés, hogy a sokféle helyi egyesület számtalan aktív polgárával *miként épít és tart kapcsolatot az adott té-mával hivatásszerűen foglalkozó helyi (vagy országos) szervezetek és intézmények hálózata?* Tudnak-e róluk? Számítanak-e, építenek-e rájuk? Koordinálják-e velük tennivalóikat? Ha ez mindegyikükkel megtörténnék, közülük senki sem érezhetné magát feleslegesnek. Könnyen lehet ugyanis, hogy sokan éppen *egyesületi szerepük* miatt *érik magukat fontosnak* e világon. Az egyesületek legfontosabb (egyéni) értelme vélhetően éppen ebben van.

S persze abban, hogy *feltárják és szervezik* azt a világot, amelyben élünk. Azt még nem tudom (dehát honnan is tudhatnám!), hogy vajon létük és működésük mennyire *stabilizálja* a társadalmat, mennyire teszi *kékezdhetetlenné* azt az ordas eszmék és alvilági mozgolódások számára? Hogy az egyesületek tömegességének milyen és mekkora *társadalomfejlesztő szerepe van?* – meglátjuk majd. Én hiszem, hogy stabilizálja. És hiszem, hogy az egyesületekbe szervezett társadalom kevésbé kezdhető ki bárkik által. És hiszem azt is, hogy az egyesületekben működő helyi társadalom könnyebben találja meg saját és sajátos előrehaladásának útját, irányát, módját. Úgy vélem tehát, hogy *ha a sok ezernyi szervezetben munkálkodó sok tízezer emberre számítanak azok, akikre településeinket és az országot bíztuk, akkor sikerül úgy építeniük a jövőt, hogy az mindannyiunké legyen.*

Azt azonban még ki kellene találni, hogy vajon *miképpen kellene ennek a hazának fölkarolnia a „civiléknél” ér-zékelhető cselekvőerőt úgy, hogy abból gyorsabban teremtsen hasznot és eredményt, mint amire a hivatalos hatalom egymaga jutna.* Azt kellene mielőbb kitalálni tehát, hogy *miképpen erősíthető, az ország érdekében hogyan használható a valami okból civil működést választó szakértelem és cselekvőerő.* Arra kellene rájönni végre, hogy az ebben aktivizált társadalmi tenni akarás miképpen egyesíthető a központi (az állami) és a helyi (az önkormányzati) szándékokkal. Ki kellene találjuk, hogy azokat ki, hogyan és miképpen gyorsíthatja föl?

Persze elsősorban a magyar államra gondolok. Meggyőződésem, hogy *a mindenkori kormányzat az, amelyik a legtöbbet teheti a hazai civil társadalom fejlődéséért.* Lehet, hogy úgy, hogy gondozásukra hivatalt működtet, állapotát vizsgálva kutatókat alkalmaz, számukra nézvést statisztikát készít – és bár nem akarom lebecsülni az utóbbi

évek ilyen lépéseit, de ez *kevés.* A figyelmen kívül *pénzt is kellene adni* nekik azért, hogy a programmal rendelkezők cselekedni tudjanak, és azért is, hogy aztán a cselekvések alapján meg lehessen különböztetni őket a csak deklarációkban élőktől, vagy a politikai népmozgalmában gondolkodóktól.

Pénzt, de *hogyan?*

Például erre elkülönített *állami céltámogatásból,* és az önkormányzatoknak e célra adott *fejkvótából.* Ha azt akarjuk, hogy *a bennük felszabaduló cselekvőerő a lehető legjobb határfokkal hasznosuljon,* mi más kellene hozzá, mint üzemanyagként a saját kiadásaik fedezetét jelentő, és céljaik elérésével kapcsolatos kiadásaik fedezetét szolgáló pénz. Az országos kassza a szakembereket összesítő holdudvar- és szatellit-szervezetek esetében jelentene sokat, a helybéli inkább a helyben szervezett egyesületeket szolgálná. Az országos céltámogatási lehetőséggel bizonyára azok élnének, akik valamilyen, általában az őket is foglalkoztató intézmény vagy szervezet cselekvésképtelensége miatt választották a civil ruhát. Ha ez utóbbiba bújva eredményeket értek el, az nem másért, hanem nyilván azért van, mert civil szervezetük hatékonyabban szolgálja céljaikat és szándékaikat, mint főállású munkahelyük struktúrája. A fejkvótából támogatott helybeli egyesületek pedig rendszeres működési alaphoz jutva végre megmutathatnák, hogy mire képesek, egyidejűleg –külön pénzükkel gazdálkodva – társulhatnak is a helyben hasonló célért dolgozó szervezetekkel és intézményekkel. Mellettük immár nem a szegény rokon módján kellene kuncsorogniuk, hanem a koordinált együttműködésre alkut, a megoldandó feladatokban egyességet köthetnének.

Az *állami céltámogatás* központilag, akár a költségvetési törvényben meghatározott szándék, program megvalósításában közreműködő civil szervezetnek adható lehet(ne), amit bármelyikük megpályázhat, a feladat megvalósításához szükséges működési kiadásokat és a béreket is kérve. Régóta él ez a támogatási mód azon a fertályon, ahol a pártállami idők múltával *új struktúrák* épülhettek: a szociális munka területén. Máshol azonban a társadalmiasítás szándéka nem érzékelhető. Ez nem véletlen, hiszen ott nem valami újat kitalálni, hanem *átalakítani* kellett volna a korábbi szerkezeteket (vagyis a fő-és alhivatalokat, és persze ki kellett volna cserélni az ott alkalmazottak zömét, ráadásul jobbára azokat, akik korábban épp-hogy gátolták az ilyen társadalmiasítást!). Ha valahol mégis megjelenik valamilyen központi alap terhére meghirdetett központi pályázati lehetőség, amelyen civil szervezetek is indulhatnak, szövegük leggyakrabban a ködbevész, és legfeljebb csak a díjazottakat olvashatják valamilyen közleményben a pályázók. Ha nincsenek a nyertesek között, se kép, se hang arról, hogy miért ezek, és ők miért nem. Így mérni sem tudják magukat másokhoz, mások szándékaihoz, terveikhez vagy cselekvéseikhez, ezért saját szándékaik, terveik az idő múltával szükségképpen besű-

rűsödnek, bezáródnak. Még ha én nem is gondolok arra, hogy nem a legjobb programok nyertek, az azonban eszembe jut, hogy válasz nélkül hagyva ők mindenfelét gondolhatnak. Ahelyett, hogy a társadalmi, a civil kapcsolatokért felelős hivatalnokok útján eligazítást, segítséget, reményt és biztatást kapna önkéntes elkötelezettségük.

Biztos vagyok abban, hogy ha lenne is központi, a mindenkori költségvetésben elkülönített ilyen-olyan amolyan pénzalap azokra az országosan megoldandó feladatok sokaságára, amelyek során a szervezett civilek aktívizálhatók és foglalkoztathatók lennének, a helyi támogatás és támogatottság ekkor sem lehetne mellőzhető. A civil szervezetek döntő többsége helyben, a helyi ügyek megoldása érdekében szerveződött, és közülük bizonyosan sokan vannak azok, akik cselekvéseikben éppen a pénz híján korlátozottak, és a tennivalókra emiatt képtelenek. Számukra az országos cselekvési lehetőség jobbra érdektelen. Bár nem értem, hogy a mai önkormányzati kondíciókból miért nem kerül számukra támogatás (dehát tulajdonképpen nem nekik, hanem a település általuk megoldandó feladataira!), de tudomásul veszem, hogy ez manapság sok helyütt ilyenre alakult. Valószínű, ha a települések által igényelhető költségvetési normatíva rendelkezésre állna a helyi civil szervezetek foglalkoztatására, ha tehát az állam mintát adna arra, hogy működésüket és cselekvéseiket támogatni lehet és kell, több pénzt használhatnának.

Sokan mondják, hogy egyre hűvösebbek az emberi kapcsolatok, hogy egyre inkább automatikusan és magányosan élünk. Sokan mondják, hogy egyre kisebb az a horizont, amit át- és beláthatunk. Sokan érzik úgy, hogy nem vezérelhetik immár saját sorsukat, bár azt hiszem, hogy korábban is csak illúzió volt, hogy maguk vezérlik azt. Sokakban él nosztalgia a múlt idő magát közösségnek álcázó, és magára különös díszként közösséget hazudó, de néha és néhol valódi közösségi élménnyel is szolgáló alkalmairól. Mert hol vannak már az ügyetlen, de jókedvű amatőrök? A tömeges focicsapatok? Hová tűnt lelkes közönségük? És hol vannak a teadélutánok, az ötörai teák, a tánciskolák? Hol vannak a nagy társasággal járó rendszeres pincszerek, a különféle társaságok jókedvű gyalogtúrái, a turistaházak egymással összebarátkozó bakanocsosai, a sátortáborok esti közös táborfüze? És hol vannak a múlt idő ifjúsági klubot alapító és építő társaságai, és hol a kultúrházak számtalan szakköre?

Bizonyára sokan vannak, akiknek mindebből valami még megmaradt. És bizonyos, hogy teremtődtek új formák és alkalmak még akkor is, ha azok tömegessége és zaja sokak számára riasztó. Bizonyos azonban az is, hogy a végképp elmúlt formák nem támadnak fel újra, és bizonyos, hogy az új idők új szerveződéseket kívánnak.

Az érdeklődés, az érdek, a szükség, a hiány mentén szaporodó, az együttműködésre lehetőséget adó civil szervezetek

ilyenek. Többször tízezer társaságban százazreket szerveznek és foglalkoztatnak.

Szerveznének és foglalkoztatnának, ha igazi figyelem kerülne rájuk.

SZERZŐINK

Andrássy Mária 1935-ben született Budapesten. Könyvtáros, szociológus. A Magyar Művelődési Intézet egykori munkatársa, a Magyar Fotográfusok Háza Pécsi József Szakkönyvtár munkatársa.

Beke Pál 1943-ban született Budapesten. Népművelő, a Magyar Művelődési Intézet főigazgatója, a Közösségszolgálat Alapítvány kuratóriumának elnöke.

Bóka Mária 1946-ban született Vaszaron. Népművelő, a székesfehérvári Megyei Művelődési Központ főtanácsosa.

Halász Péter 1939-ben született Budapesten. Agrármérnök, népművelő, a Magyar Művelődési Intézet munkatársa, a Honismeret című folyóirat főszerkesztője.

Dr. Koncz Gábor 1950-ben született Sátoraljaújhelyen. Közgazdász, a Magyar Kultúra Alapítvány igazgatója.

Lévai Júlia 1948-ban született Budapesten. Tanár, publicista, az Esély című szociálpolitikai folyóirat szerkesztője.

Lukácsné Mezei Éva 1943-ban született Budapesten. Pszichológus, a Zuglói Nevelési Tanácsadó munkatársa.

Mátyus Aliz 1948-ban született Zalaölvön. Író, népművelő, szociológus, a Magyar Művelődési Intézet Szín című szakmai folyóiratának főszerkesztője.

Pécsi Györgyi 1958-ban született Zalaszentgróton. Szerkesztő, kritikus, az Új Könyvpiac című lap főszerkesztője.

Pordány Sarolta 1954-ben született Cecén. Tanár, népművelő, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztályán vezető főtanácsos.

Sz. Tóth János 1947-ben született Hajmáskéren. Szociológus, a Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke. A társaság folyóiratának – Művelődés Népfőiskola Társadalom – felelős szerkesztője.